

NIEPOKALANY (147) *part praet pass pf*

niepokalany (146), **niepokalan** (1).

W pisowni łącznej (129), *w rozłącznej* (18).

e oraz o jasne; -kâl- (130), -kal- (13); -kal- *Leop* (8), *BibRadz*, *KarnNap*, *PaxLiz*; -kâl- : -kal- *Mącz* (6:1), *SkarJedn* (12:1); -an- (139), -ân- (5); -ân- *RejPosWstaw*; -an- : -ân- *SkarŻyw* (29:1), *LatHar* (34:2), *SiebRozmyśl* (3:1).

sg m N niepokalany (15). ◇ G niepokalan(e)go (9). ◇ A niepokalany (8), niepokâlan(e)go (8). ◇ I niepokalanym (2) *SkarŻyw*, *WujNT*, niepokâlanem (2) *MurzHist*, *RejPosWstaw*; ~ -em (1) -(e)m (1). ◇ L niepokalanym (1). ◇ f N niepokalana (6), niepokalana (1); ~ (*attrib*) -â (6); ~ (*praed*) -a (1). ◇ G niepokalanej (20); -ěj (1), -(e)j (19). ◇ D niepokalan(e)j (1). ◇ A niepokalaną (15). ◇ I niepokâlaną (6). ◇ L niepokâlan(e)j (1). ◇ V niepokâlanâ (5), niepokâlan(a) (1). ◇ n N niepokâlan(e) (9). ◇ G niepokâlaného (10); -ého (2), -(e)go (8). ◇ D niepokâlan(e)mu (1). ◇ A niepokâlané (5); -é (1), -(e) (4). ◇ I niepokâlanym (2). ◇ L niepokâlanym (2). ◇ V niepokâlan(e) (2). ◇ pl N m an niepokâlani (*cum sb barankowie*) (1) *KrowObr* 67v. subst niepokâlan(e) (1). ◇ G niepokâlanych (7). ◇ A m pers niepokâlan(e) (2). ◇ I m niepokâlan(e)mi (3). ◇ L niepokâlanych (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

W funkcji przymiotnika (147) :

1. *Niewinny, bezgrzeszny; nieskazitelny, pozbawiony wszelkiej ułomności moralnej, doskonały; immaculatus Vulg, PolAnt; impollutus, incontaminatus Vulg, Cn; incoinquinatus Vulg, Cn; incoinquinatus Vulg; sincerus Mącz; intemeratus Jan Stat; illutus, integer Cn* (125) : á wiek Itárości/ żywot niepokâlány. *Leop Sap* 4/9; ludzie bez wiary/ bez sumnienia/ [...] náplugáwili nam w Polfcze onę niepokâláną wiarę/ kthorą nam oycowie nárzy mili po fobie ípadkiem zoftáwili *OrzList* h3v; Y innych wiele rzeczy w te ksiáflki ten Blemmidá zebrał ku ízczyrości wiary/ y nie pokâlány nauki ítolicy Rzymfkiey/ służące. *SkarJedn* 264; Złość ludzka/ nigdyć tego błogósláwieństwá Chryftufowego wydrzeć tobie nie moglá: áby ten poľag twoy odiyty tobie był/ á twoie dziewiństwo niepokâlány nauki zoftác íię nie miáło. *SkarJedn* 396, A4v, A5, 107, 164, [218] (9); [na sádzie bożym] pytać będą/ ieflis wiarę niepokâláną záchował/ y pieczęć nie náruľzoną/ y íuknią nie z mázáną *SkarŻyw* 120, 4, 50, 394; *GrabowSet* B3v, P3v; [święta panna] wielkíy zapláty miedzy poczem duľz niepokâlánych/ y męceństwem sławnych doftálá. *LatHar* 462; Doday mi ratunku y pomocy/ przez [...] niepokâlány wćielenie twoie/ przez czyfite národzenie twoie *LatHar* 586; ábyfmy z czyfitym ciálem tobie służyli/ y niepokâlány m fercem tobie íię podobali. *LatHar* 618, 92, 215, 242, 636, 679; *WujNT Hebr* 9/14; *SiebRozmyśl* E3v, G4v; *SkarKaz* 515a; Gdyż vcźciwy małżeństwá zwiázek záchowaný/ Iuż íe ítáie przybytek/ nic nie pokâlány. *PaxLiz* Ev; o rzeczy świeckie do bífkupá dopuścił áppellácyey mówiąc: (iż żaden íąd pewnieyľzy być nie może/ íáko ten ktory od człowieká przeświętego z sumnienia niepokâlánygo pochodzi.) *SkarKazSej* 700b.

niepokalany od czego (1): *Prawdziwe*/ [...] nabożeńńtwo v Bogá y Oycá to íeľt/ [...] záchowác íámeego íiebie <n>iepokalanem od fwiátá [*immaculatum se custodire ab hoc saeculo Vulg Iac* 1/27]. *RejPosWstaw* [143⁴].

W połączeniach szeregowych: (4): *LatHar* 555; [Bóg] odrodził nas ku nadziei żywey/ przez zmartwychwstanie Ieulá Chriftułá/ ku dziedzictwu nieskazitelnemu/ y niepokalanemu [*incorruptibilem, et incontaminatam*]/ y nie zwiędłemu/ na niebieśiech prze was záchowanemu *WujNT* 1.*Petr* 1/4, *Col* 1/22, *Hebr* 7/26.

W charakterystycznych połączeniach: niepokalany(-i, -a, -e) człowiek (ludzie) (3), dusza (4), dziedzictwo, kapłan, kościół (7), nabożeństwo (2), nauka (3), przybytek (2), serce (5), stan, stolica rzymska, sumnienie (3), wiara (6), żywot (5).

Wyrażenia: bibl. »(arcy)kapłan, biskup niepokalany« = *Chrystus* (2:1): *GrabowSet* O3; Tákiegoć nam przyśtało mieć Biłkupá/ świętego/ niewinnego/ niepokalanego/ od grzesznych wyłączonego [*Talis enim decebat ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus Vulg Hebr* 7/26]/ á nád niebiołá wyżłzym vcześnionego. *LatHar* 555; *WujNT Hebr* 7/26.

»niepokalane ciało (i krew) (Pana)« [szyk 3:1] (4): Vżyway niepokalanego ciáłá Páná twego w wierze zupełney *SkarŻyw* 119, 119; (nagł) Czwartá [modlitwa] świętemu Bazyliuszowi przypifána. (-) ZNamci ia Pánie to/ zem ieft niegodny vcześnictwá/ niepokalanego Ciáłá twego/ y Krwie drogiey *LatHar* 210, 196.

bibl. »łóże, łożnica niepokalana(-e)« = *cubile immaculatum PolAnt; torus immaculatus Vulg* [szyk 6:1] (6:1): *SeklKat* K4v; Vtciwe małżeńtwo we wśfytkich/ á łoże nyepokaláne [*Hebr* 13/4]. Ale kurewniki y cudzołożniki będye Bog ładził. *KromRozm I* C2; *BibRadz Hebr* 13/4; otolż małż z Chrytułem zmwóę/ bądże iego oblubieńcą/ ábyś godná byłá łożnice niepokalaney iego. *SkarŻyw* 224, 363; *ArtKanc* V2v; *WujNT Hebr* 13/4.

»niepokalane narodzenie« = *pochodzenie z prawego łoża* (1): Polak cztérzy rzeczy włáfné ma/ którymi hárdym y wípániłem człowiekiem [...] ná świećie ieft. Naprzód Mátką/ którą Státutem frogim *de Turpiloquo*, obwárował łobie Polak/ pilnie strzegąc niepokalaného národzenia fwégo. *OrzQuin* Q2v.

»niepokalana oblubienica Chrystusowa (a. Krystowa)« [o Kościele] [szyk 3:1] (4): *OrzQuin* Y2v; y tę niepokalaną oblubienicę Chrytułowę kościół S. Rzymłki zpotwarzoną/ w pohánbienie/ tobie narodzie Rułki/ podáli. *SkarJedn* 230, 219, 242.

»niepokalana(-e) ofiara, poświęcenie« [szyk 4:3] (5:2): *WujJud* 237v [3 r.], 239v; Odpráwiwłzy Krzeft/ pomázuie mu [*dziecku*] Kápłan wierzch głowy Krzyźme^m świękym [!]/ [...] iżby fie y modlitwy łwoie ofiarowáło niepokalaną y wdzięczną ofiarą Pánu Bogu/ záwždy świętobliwie żyiác *KarnNap* Cv; Záfie chleb y wino w ciáło y krew [...] lezuła Chrytułá niepokalánym poświęcenim przemieniwłzy: włtąpił ná kázálnicę *SkarŻyw* 511; O Przenáswiętłza Troyco/ rácz przyiác tę (niepokalaną á máieftatowi twemu Boskiemu dziwnie przyjemną) ofiarę *LatHar* 106.

»poczęcie niepokalane [= wolność od grzechu pierworodnego] Panny (Maryjej) (a. Bogarodzice)« [szyk 2:2] (4): *Psal*: 45 Poránne porátowanie/ pięknie wyraża Pánny tey poczęcie niepokaláne. *LatHar* 414 marg. Cf *Zestawienie*.

»niepokalany sakrament« = *Komunia święta* (1): A potym mu dał niepokalány á ożywiáciy Sákráment/ y obiásniłá fie twarz Theophilá *SkarŻyw* 173.

»niepokalane tajemnice (Zbawiciela)« = *Komunia święta (4)*: yżeś iuż przez pięć niedziel do niepokalanych tajemnic zbawiciela nálezego nie przyştępowwała. *SkarŻyw* 35, 442; *LatHar* 209, 211.

Zestawienie: »(Bogarodzice) Niepokalane Poczęcie (Błogosławionej Panny Maryjej), dzień Niepokalanego Poczęcia Błogosławionej Panny Maryjej« = *święto katolickie obchodzone 8 grudnia [szyk zmienny] (2:1)*: W dzień niepokalanego poczęcia B. Panny Máryey. (*marg*) 8. Dnia Grudniá (-) *LatHar* 414, ++6v; *SkarKaz* Ooooo.

Szeregi: »czysty i (a) niepokalany« [*szyk 6:1*] (7): Nabożeńtvo czyfte y niepokaláne v Bogá y Oyca to iest/ sieroty y wdowy w ich včílkach náviedzác [*Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum. Vulg Iac 1/27*]. *KuczBKat* 300; ofiárá którą nowi Káplani mieli ofiárowác/ miála być czyfta á niepokalána/ y ná káżdym miešcu świátá, *WujJud* 237v; poczuła z czyftych á niepokalanych onych członkow/ ktore lię ták dawná łufzbá Boská poświęciły/ moc y wonność nieiáką duchowná *SkarŻyw* [237]; *ArtKanc* V2v; *LatHar* 264; *WujNT Iac 1/27*; *SiebRozmyśl* E3v.

»niewinny a (i) niepokalany« [*szyk 1:1*] (2): TÁk niewinná á niepokaláná Oblubienicę Chryftułowę zpotwarzywfy [...] nic nie opuścili co ku wiecznemu rozdziałowi od kościoła [...] łżyć mogło. *SkarJedn* 242; *CzahTr* A4. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»święty (a, i) niepokalany« – *tam sanctus tam sincerus Mącz; sanctus et immaculatus Vulg (11)*: *KromRozm I N4*; iako Piotr święty napominá abyście świętem a niepokálanem żywotem férca walze panu bogu kościołem czynili *MurzHist* S; *KromRozm III C7*, Dv; *Mącz* 437a; *SkarŻyw* 119, 136; áby íam íobie wyftawił košcioł chwálebny/ ktoryby nie miał zmázy/ ábo zmárfku/ ábo czego tákowego: ále ízby był święty y niepokalány (*marg*) nienágániony. (-) *WujNT Eph 5/27* [*przekład tego samego tekstu KromRozm I KromRozm III (2) Eph 1/4*, s. 669, Ccccc3. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»zupełny i niepokalany« (1): teź [*wiarę*] teź zupełną y niepokaláną/ áż do śmierci ítátecznie á mocnie zá Bożą pomocą trzymác y wyznáwác będę *WujJud* 27.

α. *W funkcji rzeczownika (1)* : na wieki koronována [*pamiętka czystego rodzenia*] pánuie/ niepokalanych boiowania zaplátę wygawáiąc. *Leop Sap* 4/2.

a. *Dziewiczy, nie grzeszący przeciw szóstemu przykazaniu (39)* : Tá Konštáncyá záchowála pánieńtvo afz do śmierci/ z wielu innych Bogu poślubionych/ pánienek, ktore na przykład lágniefzki S. y teraz w Rzymie ítan niepokalány wiodá *SkarŻyw* 71; niech ía pierwey pod miecz idę/ [...] bo tobie czyftości wziác niemogá/ á mnie mogá. niech niepokálaná do Chryftufa oblubienca idę. *SkarŻyw* 342, 4, 51, 124, 183, 283, 411; Szczęśliwa/ práwi/ nieplódna y niepokalána [*felix est sterilis et incoinquinata Vulg Sap 3/13*]/ która nie vznála łóżá w grzechu *WerKaz* 293.

W połączeniu szeregowym (1): Niepokalána/ niefkáżona/ przeczyftá dziewico/ mnie złofliwego grzeźnika nie odmiátay profzę *SkarŻyw* 120.

W wyrażeniach dotyczących Matki Boskiej (26): »niepokalana Bogarodzica« (1): Chwalmy Pána Bogá ktory ták miłostíwie grzeźzące przyimuie/ ktorzy go przez tę niepokaláná Bogarodzicę profzą. *SkarŻyw* 173.

»niepokalana dziewica (Maryja a. Matka Boża)« (6): Poznaj w nim prawdziwą naturę ludzką/ y ciało nie zniebą przyniesione [...] y ze krwi nie pokalanej dziewice/ bez śprawy męskiej uczynione *SkarŻyw* 2; gdy się przed obrazem niepokalanej dziewicy Mátki Bożey modlił/ z iey S. przyczyny y pomocy złączonym zoślał *SkarŻyw* 319, 120; *LatHar* 466; *WujNT* 293; *SiebRozmyśl* G4.

»(święte) niepokalane(-a) dziewictwo, niewinność (Panny Maryjej)« (2:1): O śzwygę a nyepokalane dzyeuyctwo twoye [...] abouyem zwyecznołczy czyłta fyą ftala nyłch anyely *PatKaz II* 22; Y potym zawołał/ Sancta et immaculata virginitas. O święte á niepokaláne dziewictwo/ mátki Bożey wzywáiąc *SkarŻyw* 414; *LatHar* 73.

»niepokalana Maryja« (1): O prawdziwyye naczyfthfza anyepokalana maria O prawdziwyye vyelebna pany nad gwyazdy pouyłłona *PatKaz I* 18.

»niepokalana matka, rodzicielka« [*szyk 2:1*] (2:1): Na koniec/ wyznawa Bogá w Troycy iedynego/ á iż imię iego zniepokaláney mátki/ ciało wzięło y z ftáło się poysrzednikiem náłzym. *SkarJedn* 308; *SkarŻyw* 112; *LatHar* 514.

»niepokalana panna (boża rodzicielka, a. matka, a, Maryja)« [*szyk 12:1*] (13): O święta á niepokalána Pánno/ Boża rodzicielko Márya/ Mátko Páná náłzego Iezufá Chryftuła/ rácz się zá mną przyczynić *LatHar* 40, 7, 155, 220, 232, 402 (12); ku chwale wśzechmogácego Bogá/ y niepokaláney Panny Máriiéy [*et intemeratae virginis Mariae gloriosae JanStat* 863] chwalebny y wżytkiéy rzéłzy niebiełkiéy *SarnStat* 1086.

peryfr. »święty a niepokalany Syna bożego przybytek« (1): Ták y dżiłieyłzy kacyrze żądło swoie iádowite/ ná Pánnę náświętłżá [...] obročili/ láiąc/ [...] on święty á niepokalány fyná Bożego przybytek *ReszPrz* 43.

Szeregi: »cały i niepokalany« (1): Bog moy z miłóšierdzia fwego/ záchował mię do te⁸⁰ czáfu całą/ y niepokalána. A Sędzia rzekł: ofiáruyże Bogom gdyś iełt w dziewictwie *SkarŻyw* 444.

»czysty a niepokalany« (3): *PatKaz I* 18; *LatHar* 155; A iákoś zołtála czyłta á niepokalána dziewicą ták przed porodziem/ iáko przy porodzeniu/ tákże téz y po porodzeniu: áby mię téz raczył czyłta á niewinną uczynic *SiebRozmyśl* G4.

W przén (1) : Szłá męczennicá ná śmierć/ iáko inne do tańcá/ [...] wczyniwłzy modlitwę/ rádá z chęcią łzyię niepokalána ściágnęła/ á ono czyłte ciało ná ofiarę Bogu fwe^{mu}/ ná on ołtarz podála. *SkarŻyw* 152.

2. *Pozbawiony wszelkiej wady cielesnej, zdrowy; immaculatus Vulg* (16) : *KrowObr* 67v; Siemd [!] dni będziełz ofiarował kozłá zá grzech ná każdy dzień: y cielcá z ftádá/ y Bárana ćoby [!] byli nie pokaláne będą offiárowác. *Leop Ez* 43/25, *Num* 6/14 [2 r.], *Ez* 43/22, 23 [2 r.]; weźmiecie kozłá ná ofiarę zá grzechy/ á cielcá y báránka rocznego niepokalánego/ to iełt zdrowego/ ná obiátę *BielKron* 37v.

W charakterystycznych połączeniach: niepokalany(-a) baran(ek) (8), cielec (2), kozioł (2), owca.

Wyrażenie: »baran(ek) (boży) niepokalany ((Pan) Chrystus a. Jezus)« [*szyk 3:3*] (6): *KrowObr* 182; *WujJud* 238; *NiemObr* 119; á práwie dołkonále omyłá [grzechy]/ nieprzepłácona krew/ niepokalánego Báránká Bożego/ Páná Iezufá/ zá grzechy światá włzytkiego wylana. *LatHar* 132;

IA ná káždy dzień ofiárę czynię/ nie z dymu kádzenia/ áni z wołow ryczących mięfá: ále báránká niepokalánego co dzień ná ołtarzu krzyża ofiáruię *LatHar* 194, 112.

Szeregi: »nienaganiony i niepokalany« (2): iż nie rzeczámí kážącymi fię/ śrebrem/ ábo złotem/ wykupieni ieftheście [...] ále drogá krwiá báráná nienágánionego/ y niepokalánego Chriftuáfá [*sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati Vulg 1.Petr 1/19*]. *NiemObr* 119; *WujNT 1.Petr 1/19*.

»niepokalany, niepomazany« (1): Wykupieni ieftheście/ [...] nadrofffzá krwiá/ iáko báránká niepokaláneg(o) niepomázánego [*sanguine quasi agni immaculati et incontaminati Vulg 1.Petr 1/19*] Kryftuáfá. *KrowObr* 182.

»niewinny i niepokalany« (1): grzechy twoie wżyftkie/ iáko ieden niewinny y niepokalány báran/ na fie wżiął *CzechRozm* 209v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (6): *Illibatus*, Niepokáláni/ Czyfty *Mącz* 192b; *Incontaminatus*, Niepokalány/ czyfty *Mącz* 439b, 165b, 168b, 439d, 442d.

Synonimy: **1.** czysty, niewinny, niezgwałcony, niezmazany, ślachtetny, święty; **a.** cały, czysty, dziewiczy, niedotknięty, nienaruszony, niepomazany, nieporuszony, nieskażony, niesplugawiony, nietykany, panieński; **2.** niepomazany, niesplugawiony, zdrowy.

Cf NIEPOKALONY, POKALANY